

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 17, Haziran 2018, s. 200-215

Dr. Öğretim Üyesi Esra TÜRK

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, esra.turk@izu.edu.tr

DİNİ DANIŞMA VE REHBERLİĞİN KAPSAMI, SINIRLARI, GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Özet

Bu araştırmanın amacı ülkemizde yeni bir alan olan dini danışma ve rehberliğin mahiyetini, kapsamını, ülkemiz ve diğer ülkelerde ortaya çıkışını ve yayılmasını inceleyerek dini rehberlik ve danışmanlığı gerektiren gelişmeleri ve bu alanın temellerini ortaya koyabilmektir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için konuyla ilgili tez, makale, kitap, araştırma vb. kaynaklara ulaşılarak alan yazın taraması yapılmıştır. Elde edilen veriler incelenerek sistematik bir biçimde bir araya getirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde doğumundan itibaren sürekli gelişim halinde olan insanın gelişim sürecini en iyi biçimde tamamlayabilmesi, sahip olduğu potansiyeli en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi ve yaşadığı topluma etkin bir biçimde uyum sağlayabilmesi için her konuda rehberliğe ihtiyacı olduğu; bireyin dünyaya bakış açısını, duygu ve düşüncelerini, davranışlarını başkalarıyla iletişiminde önemli ölçüde etkileyen inanç konusunda da rehberlik ihtiyacının kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmaktadır. Hızla değişen dünyamızda bireylerin bu ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılayabilmek için dini rehberlik ve danışmanlık ile ilgili çalışmaların artırılması ve uygulamaların yaygınlaşması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Din, Rehberlik, Danışmanlık, Dini Rehberlik ve Danışmanlık

A REVIEW ON SCOPE, LIMITATIONS, NECESSITY OF THE RELIGIOUS COUNSELING AND GUIDANCE

Abstract

The purpose of this research is to review the nature, scope, occurrence and expansion of religious counseling and guidance, in our country and other countries, which is a new area in our country and to reveal the developments that require religious consultation and guidance and

¹ Bu makale doktora tezinden üretilmiştir.

its basics. Documentational scanning method among qualitative research methods is used in the research as data collection method. Related sources; thesis, article, book, research etc. are gathered to scan for the research. Reached data is reviewed and allocated in a systematic way. Reviews show that guidance is required for the ability of a human to continue and complete his/her development successfully since the birth, to realize his/her potential and to fit the society he/she lives in efficiently:so he/she inevitable and importantly needs a guidance of faith about a world view, emotions, thoughts, behavior and communication with others as an individual. To meet such needs in this developing world, it is important to increase and expand the researches and applications for religious guidance and counseling.

Key Words: Religion, Guidance, Counselling, Religious Counseling and Guidance

GİRİŞ

En genel anlamıyla ele alındığında her türlü yardım faaliyetini rehberlik olarak nitelemek mümkündür. İnsan hayatının her döneminde, çeşitli konularda rehberliğe ihtiyaç duyar. Bu sebeple rehberliğin insanlık tarihiyle yaşıt olduğu söylenebilir. İnsanın olduğu her yerde bir çeşit rehberlik hizmeti olmuştur; anne-babalar çocuklarına, öğretmenler öğrencilerine, büyükler küçüklere, bilenler bilmeyenlere gerek yardımcı olmak, gerekse yol göstermek amacıyla rehberlik faaliyetinde bulunmuşlardır. İnsanlara yol gösterme ve rehberlik etme faaliyetleri toplumların özelliklerine göre zaman zaman bilge kişiler, doktorlar, filozoflar, din adamları aracılığıyla yürütülmüştür. Gittikçe değişen, gelişen ve karmaşıklaşan toplum düzeni içerisinde ‘rehberlik’ kavramının kapsamı daha da genişlemiş, her alanda görülen uzmanlaşmanın sonucu olarak zamanla daha sistemli ve organize bir hale gelmiştir. İnsanlık tarihinin sürekli bir gelişim ve değişim süreci içinde olması, insanoğlunun sürekli daha iyiye, daha güzele ulaşmanın yollarını araması, rehberliği insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru haline getirmiştir.

Tarihsel süreç içinde, özellikle de insanoğlunun sıkıntılar yaşadığı dönemlerde, Peygamberler ve beraberlerinde getirdikleri kutsal kitaplar insana yol göstermeye, rehberlik etmeye, doğruyla yanlış ayırmaya yarayan hakikat bilgisini öğretmeye; onları iyiye, doğruya, güzele davet etmeye ve böylelikle insanoğlunun gelişim sürecine katkıda bulunmaya çalışmıştır. Benzeri rehberlik faaliyetleri toplumlarda din adamları tarafından informal biçimde devam ettirilmiştir. Ancak dünyada meydana gelen hızlı değişmeler ve geleneksel din hizmetlerinin insanların rehberlik ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması bu faaliyetlerin düzenli, sistematik, bilimsel temellere dayalı bir biçimde gerçekleştirilmesini gerektirmiş; bu durum yeni arayışları beraberinde getirmiştir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Tanımı ve Amacı

Rehberlik kelime itibariyle, yol gösterme, kılavuzluk etme, önderlik etme, sevk ve idare etme, başarıya ulaştırma gibi birçok anlam içerir. Bireyin gelişimi ve uyumu için yapılan hizmetleri kapsadığı için pek çok alanı ilgilendiren, geniş bir konudur. Başta Psikoloji olmak üzere Sosyoloji, Antropoloji, Eğitim ve Biyoloji ile ilişki içindedir.

Rehberlik, “bireyin kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için bireye yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım süreci” olarak tanımlanabilir.

ci”² şeklinde tanımlanır. Kepçeoğlu, rehberliği “bireyin en verimli şekilde gelişimi ve uyum sağlamasında gerekli seçimleri, yorumları, planları yapmasına ve kararları vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve ulaştığı kararları uygulaması için kişiye yapılan sistemli ve profesyonel yardım”³ olarak tanımlamaktadır. Rehberliğin temel amacı bireyin gelişim dönemlerini, bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak kendini gerçekleştirme ve sağlıklı bir kimlik geliştirebilmesi, kendini ve çevresini tanıyarak sağlıklı kararlar alabilmesi ve daha mutlu ve daha verimli bir birey olabilmesine destek olmaktır. Rehberlikte özellikle çocuklara ve gençlere yardımcı olabilmek için onların gereksinimlerini, gelişme süreçlerini ve genel problem alanlarını bilmek gerekir. Yetişmekte olan bireylerin gereksinimleri ve gelişim görevleri arasında bireyin başkalarına ve yaşadıkları topluma karşı görevlerini kavrayacak şekilde bir vicdan, ahlaki tutum ve değerler sistemi geliştirmesi de vardır.⁴

Psikolojik danışma ve rehberlik kavramları çoğu zaman bir arada kullanılırlar. Zaman zaman tek başına kullanılsa da psikolojik danışma, rehberlik hizmetlerinin bir parçasıdır ve rehberliğin merkezini oluşturur. Psikolojik danışmadan yoksun rehberlik hizmetleri yetersiz kalır. Psikolojik danışma “gelişim süreci içinde kendilerini tanıma, kabul etme ve kendilerini gerçekleştirme isteği gösteren kişilere, bireysel olarak ya da grupla, bu işi kendilerine meslek edinmiş uzmanlar tarafından yapılan düzenli ve sürekli bir yardım”dır. Kuzgun’a göre: “Psikolojik danışmanın asıl hedefi, danışanın gözlenen davranışlarının altında yatan, onun kendisine ve çevresine karşı geliştirmiş olduğu temel tutum ve kavramları değiştirmek ve bu yolla davranış değişmesini gerçekleştirmektir.”⁵ Rehberlik kavramıyla daha çok “bilgi verme” hizmetleri ifade edilirken, “psikolojik danışma” ile “kişinin kendisini anlamasına yönelik etkileşim süreci” anlatılmaktadır.⁶ Psikolojik danışma rehberliğe göre daha fazla uzmanlık gerektirmektedir.

Rehberlik hizmetleri ilk olarak, mesleki rehberlik ve işe yerleştirme ile ortaya çıkmıştır ve eğitim hizmetlerinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Günümüzde endüstri, sağlık, adalet ve güvenlik, sosyal hizmetler ve din hizmetleri alanında hızla yayılmaktadır. Sürekli değişen ve gelişen bir varlık olan insanın ruhen, bedenlen, manen gelişimine destek olmada, topluma etkin bir biçimde uyum sağlamasını kolaylaştırmada farklı alanlarda önemli görevler üstlenmektedir.

Dini Rehberlik ve Danışmanlık Kavramının Mahiyeti ve Tarihi Arka Planı

Dini rehberlik ve danışmanlık alanı uygulamada Türk ve İslam kültürüne çok uzak olmamakla birlikte, kavram ve kurum olarak ülkemizde gelişimini tamamlamamış olan yeni alanlardan biridir. Bu sebeple dini rehberliğin kapsamı, hedefleri, sınırları ve problem alanları henüz tam olarak netlik kazanmış değildir. Dolayısıyla gerek bu alanın isimlendirilmesinde ve yapılan tanımlarda gerekse alanın sınırlarıyla ilgili çeşitli görüşler mevcuttur.⁷

² Kuzgun, Yıldız Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s.5

³ Kepçeoğlu, Muharrem, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Alkım Yayınevi, Ankara 1999, s.14

⁴ Özgüven, İbrahim Ethem, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Pdrem Yayınları, Ankara 2007, s.49

⁵ Kuzgun, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, s.154

⁶ Şahin, Cengiz, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2015, s.12

⁷ Aşıkoğlu, Nevzat, “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, C.I, s.546

Dini rehberlik, dini danışma, manevi danışma, manevi rehberlik, manevi bakım, pastoral danışma, manevi sosyal hizmetler, dini psikoterapi, inanç danışmanlığı gibi pek çok isim almaktadır.⁸ Bu konuyla ilgili henüz herkesçe kabul edilen ortak bir kavram üzerinde mutabakata varılmamış olması ve teorik çerçevenin henüz netleşmemesi zaman zaman kavram kargaşasına sebep olmaktadır. Dini rehberlik daha geniş bir anlama sahip olmasına rağmen, dini danışmanlığın daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Batıda alanla ilgili çalışmaların karşılığı olan “pastoral care” teriminin dini danışmanlık olarak çevrilmesinin etkisi vardır.

Batı’da rehberlikle ilgili çalışmaların hız kazanması, kilisenin de halkın din kaynaklı sorunlarının çözümüne yardım etmeyi amaçlaması, dini rehberlik ve danışmanlıkla ilgili çalışmalara hız kazandırmıştır. O dönemde Hıristiyan teologlar, danışma ve rehberlik çalışmalarına ilgi duymaya başlamışlar ve papazların kiliselerdeki günah çıkarma işlemlerini bir dini danışma hizmeti olarak ele almışlardır. Zamanla bu hizmeti başta hastaneler olmak üzere diğer sosyal kurumları kapsayacak şekilde genişletmişlerdir. Papazlar böylece dini konulardaki yardım çalışmalarını kilisenin dışına da taşımışlar, pastoral care/dini danışmanlık adını verdikleri bu yardım türü mümkün olduğunca ihtiyaç olan her alanda yürütülen, daha profesyonel bir boyut kazanmıştır.⁹

Müslüman-Türk kültürü incelendiğinde, psikolojik yardım hizmetleri anlayışının ve uygulamasının uzun bir geçmişi olduğu görülmektedir. İslam dininde çeşitli sorunlarla karşılaşıldığında öncelikle Hz. Peygamber’e danışılarak daha sonra da çeşitli din adamlarına başvurarak dini rehberlik yardımı alma geleneği mevcuttur. Bununla beraber Türk-İslam kültüründe ruhsal problemler çok eskilerden beri psikolojik yollarla tedavi edilmiş, ruhsal sıkıntıları olanlara özel bir ilgi ve itina ile yaklaşmış, onların tedavileri için birçok hastaneler kurulmuş, burada yatan hastalara musiki yoluyla, sevdikleri işlerle meşgul olmalarını sağlayarak çeşitli rehabilitasyon süreçleri uygulanmıştır. Orta Çağ’da Avrupa’da ruh hastaları, içine şeytan girdiği gerekçesiyle çeşitli işkencelere maruz kalmış, dövülüp yakılmışlardır.¹⁰ Bu dönemde Türk toplumlarında ruhsal bozuklukların bir hastalık olduğu kabul edilmiş ve insani şartlar altında bu hastaların bakım ve tedavileri en iyi şekilde yerine getirilmiştir. Bu tutumun köklerini Türk insanının sevecen yapısında ve dini öğretilerde aramak gerekir.¹¹ Bununla birlikte sufi/tasavvufi yaklaşımların da dini rehberlik açısından zengin bir kaynak olabileceği söylenebilir. İnsanımız yüzyıllar boyu tasavvufi merkezleri, din adamlarını ve muskacıları yardım merkezleri yani bir nevi dini danışmanlar olarak algılamış ve buralarda sorunlarına çözüm aramışlardır.¹²

Tarihimizin, kültürümüzün derinliklerinde var olan psikolojik yardım hizmetleriyle ilgili bütün bu anlayış ve bilgi birikimine rağmen, Türk toplumuna psikolojik danışma ve psikoterapinin girmesi Amerika ve Avrupa’dan çok sonra olması da düşündürücüdür. Kavram olarak

⁸ Bu çalışma çerçevesinde en genel kullanımlardan biri olan dini rehberlik ve danışmanlık kavramını kullanmayı tercih ettik.

⁹ Cebeci, Suat , “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, Değerler Eğitimi Dergisi, 8/19 (2010), s.54-55

¹⁰Er, Hamit “Dr. Avni Mahmut ve Türkiye’de Akıl Hastalıkları Eğitimi”, Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi, 10 (2001), s.171-185

¹¹ Tan, Hasan - Baloğlu, Mustafa, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s.35-37

¹² Altaş, Nurullah, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, A.Ü.İ.F. Dergisi, 41 (2000), s.327

dini rehberlik ve danışmanlığın ilk olarak Hıristiyan kültüründe ortaya çıkmış olması, en azından bu kültürde sistemli hale gelmesi, bu alana mesafeli bir biçimde yaklaşılmasına sebep olmakta, kiliseye ait bir kavramın bizim kültürümüze aktarımı olduğu yönünde soru işaretlerine sebep olmaktadır. Bu alanla ilgili başka ülkelerde yapılan çalışmaların takip edilmesiyle birlikte; tanımlama, yöntem ve içerik konusunda kendi kaynaklarımıza yönelmemiz ve kendimize ait bir terminoloji oluşturmamız gereklidir.

Dini Danışmanlık ve Rehberlik Kavramının Tanımı

Dini rehberlik veya dini danışmanlık, “dini yaşantılardaki süreçlerin (dinde neyin, nasıl yapıldığının) modern psikolojik perspektiften değerlendirilmesiyle ilgili bir kavramdır. Henüz psikolojinin bir alt dalı olarak gelişimini tamamlamış değildir. Sosyal psikolojinin içinde değerlendirilebilir.”¹³ Dini rehberlik ve danışma, hem ruhsal hem de zihinsel tedavi için psikoloji ve teolojide kullanılan disiplinler arası bir bilimdir.¹⁴ Bu sebeple, başta Psikoloji ve Teoloji olmak üzere Sosyoloji, Antropoloji, Eğitim ve Biyoloji ile ilişki içinde disiplinlerarası bir alandır. “Dini danışmanlık ve rehberlik, kişinin problemlerine inandığı dinin değerleriyle ilişki kurarak çözüm yolları sunmayı hedefler. Bu anlamda ilişkili olduğu diğer bilim dallarından da yararlanarak, kendine özgü çalışma alanını, problemlerini ve bilgi toplama yöntem ve tekniklerini oluşturur.”¹⁵

“Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardımdır.”¹⁶ Dini danışmanlık, “davranış uyumunu ve davranış değişikliğini kolaylaştırabilmek için dini kaynakları ve danışma tekniğini kullanmakta, hem kişinin kendisiyle ilişkisinde hem de kişiler arası ilişkilerinde işlev bozukluğuna yol açan duygusal rahatsızlıkları teşhis ve tedavi etmektedir.”¹⁷ Bu kapsamda geleneksel danışmanlık ve rehberlik yaklaşımları dışındaki alternatif danışmanlık ve rehberlik yaklaşımlarının temel özelliği, bireyin yaşantısal süreçlerini anlamlandırma psikolojik danışmanın yanı sıra maneviyat alanından da güç almalarıdır.¹⁸

Dini danışmanlık ve rehberlik ile ilgili tanımlar farklılaşsa da genel olarak ele alındığında dini rehberlik ve danışmanın, sorun yaşayan insanlara yönelik iyileştirme, destekleme, yol gösterme, rehberlik etme, uzlaştırma şeklindeki yardım etme davranışlarını içerdiğini; kendini tanıma, kendini gerçekleştirme, özfarkındalık, hayatın anlamını keşfetme, kişilik bütünlüğü gibi kavramların anahtar kavramlar olduğunu gözlemek mümkündür.

Dini rehberlik ve danışmanlık dar çerçevede, dinin kapsama alanına giren hususlarda problemi veya problemleri olan, özel ilgi ve bilgiye muhtaç kişilerin bu alanda yetişmiş, uzman-

¹³ Özen, Yener “Tanrı-Sen ve Ben Üçümüzün Yolu- Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliği Üzerine”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10/2 (2010), s.46

¹⁴ Özen, “Tanrı-Sen ve Ben Üçümüzün Yolu- Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliği Üzerine”,s.53

¹⁵ Akşit, Vehbi “Medyada Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık”, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, C.II, s.609

¹⁶ Aşıkoğlu, Nevzat, “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, s.546

¹⁷ Altaş, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, s.338

¹⁸ Koç, Mustafa , “Türkiye’deki Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında ‘I. Uluslararası Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Kongresi’ (2016) Üzerine Bibliyometrik Analizler”, GÜİFD, 4/2 (2016), s.38

lık hüviyeti kazanmış görevlilere müracaatları üzerine kendilerine dinin öğretileri ve esasları paralelinde verilen hizmet olarak değerlendirilebilir.”¹⁹ Ancak dini rehberlik ve danışmanlığın hem psikolojiyi hem de dini ilgilendiriyor olması, bu alanda görev yapanların hangi konularda danışmanlarına hizmet vereceği noktasında tartışmalara yol açmıştır. Bu sebeple, rehberlik ve dini danışmanlık alanında yapılacak yardımların sadece dini konularla mı sınırlı kalması gerektiği yoksa dinin kapsayıcılığı göz önünde bulundurularak yardım talep edilen tüm konuları mı kapsaması gerektiği yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Ayrıca danışmanın sadece kendi dini inancı doğrultusundaki insanlara mı hizmet verebileceği yoksa farklı inanç sahiplerine de mi danışmanlık yapabileceği konusunda da farklı görüşler söz konusudur. Dini rehberlikle ilgili tanımlarda da konuya ilişkin görüş farklılıkları dikkati çekmektedir.²⁰

Dini rehberliğin sadece din ve ahlakla ilgili konuları kapsamı gerektiğine dair görüşler var olsa da dini rehberlik yalnızca dini konularda değil, aynı zamanda farklı konularda da olabilmektedir. Din görevlilerinin karşılaştığı problemlerin din dışındaki alanlara da yönelik olması bu durumu teyit etmektedir. Aile içi problemler, hastalık ya da cenaze gibi sıkıntılı durumlar, çeşitli uyumsuzluklar, yaşlılık dönemi sorunları, bağımlılık ile mücadele, savaş ve afet gibi çeşitli olağan dışı durumlar ile cezaevlerinde ve bazı diğer kurumlarda pratikte uygulanan rehberlik hizmetleri, dini rehberliğin sadece din alanıyla sınırlı kalamayacağını göstermektedir. İnsanın bir bütün olduğu, din ve inancın da bu bütünü ayrılmaz bir parçası olduğu görüşünden hareketle insanın problemleri, sıkıntıları ele alınırken dinin ayrı tutulmaması gerekir. Yoksa kişiyi, sorunlarını bütün olarak anlamak olanaksız hale gelir. Kişisel-psikolojik problemler hiçbir zaman tek başına ortaya çıkmaz, diğer problemlerle birlikte var olur. Bu sebeple, dini danışmanlığın sadece din kaynaklı sorunlarla uğraşması eksik ve yetersiz kalacak, istenen sonuçların alınmasını engelleyecektir. Dolayısıyla dinin insan hayatının önemli bir unsuru olduğu göz önünde bulundurularak ve psikoloji alanındaki gelişmeler de izlenerek hizmet vermek bu alandaki çalışmalardan üst düzeyde verim alınabilmesini sağlayacaktır.

Dini rehberlik ve danışmada en hassas konulardan biri, özel uzmanlık alanı olan danışma psikolojisi ve klinik psikolojisi yönüdür. Bir yandan bu alanın verilerine dayanmak, onların verilerinden istifade etmek gerekirken, bir yandan da onların çalışma alanına girmemek, bu noktada sınırı çok iyi belirlemek gerekir. Her ne kadar zor görünse de bu alanların her birinin hem işbirliğine hem de kendi amaç ve yetkinliğiyle sınırlı kalmasına ihtiyaç vardır. Ağır ruhsal bozuklukların ve bunların tedavilerinin bu alanda uzmanlaşmış terapistlere ve psikiyatlara bırakılması gereklidir.²¹

Bu alanla ilgili yapılan çalışmalar arttıkça ve bu alanın sınırları, metotları, kapsamı daha belirgin hale gelecek ve dini rehberlik ve danışmanlık müstakil bir disiplin haline gelecektir.

Dini Rehberlik ve Danışmanlığın Amaçları

Dini Rehberlik ve Danışmanlık;

-Manevi alanda bireylere yol göstermeyi,

¹⁹ Önkal, Ahmet, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam-Cemaat İlişkileri” I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, C.II, s.575

²⁰ Altaş, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, s.339

²¹ Cebeci, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, s. 58

- Onların kendilerini tanımalarına ve kapasitelerini geliştirmelerine katkıda bulunmayı,
- Bilişsel, duygusal, sosyal ve manevi boyutlar arasındaki bağlantıyı sağlayan bir yaklaşımla şahsiyetlerini bir bütün olarak geliştirmeyi,
- Tamamen bütünleşmiş, kararlı ve sağlam bir karakter oluşturma yönünde bireyleri desteklemeyi,
- Kişilikleriyle inandıkları değerlerin çatışmasını önleme noktasında onlara yardımcı olmayı,
- Doğru bir dini inanca sahip olabilmeleri yönünde onları bilgilendirmeyi,
- Dinsel içerikli problemlerinin çözümlenmesine yardım etmeyi,
- Bireyin ruh sağlığını olumsuz etkileyecek problemleri ortadan kaldırmayı,
- Kendini gerçekleştirme süreçlerinde önlerine çıkan dinsel sorunlarda onlara rehberlik etmeyi,
- Belirli krizlerle, kayıplarla veya yaşamdaki iniş ve çıkışlarla daha başarılı bir şekilde baş edebilmelerine yardımcı olabilmeyi²²
- Sıkıntılarında ahlaki değerlere uygun alternatif çözümler sunabilmeyi,
- Yaşamda karşılaşılan kaygıyı azaltabilmeyi,
- Güçlü sınırlar koyarak kontrol mekanizmalarını besleyebilmeyi²³
- Manevi risklere karşı bireyleri bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Dini rehberliği gerektiren gelişmeler

Gerek teknolojik gelişmeler gerekse buna bağlı sosyo-kültürel, ekonomik değişimler toplumsal yapıyı etkilemiş, toplumla birlikte insan ilişkileri ve değer yargılarını da değiştirmiştir. Bu durum, modern dünyada bireylerin giderek yalnızlaşması, yabancılaşması, bencilleşmesi, maddi refahın artmasına rağmen psikolojik sorunların artış göstermesi, mutsuz ve doyumsuz insanların sayısının giderek artması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanları içlerine düştükleri çıkmazdan kurtarabilecek, manevi ihtiyaçlarının karşılanabilmesini sağlayacak yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Öncelikle Batı'da ortaya çıkan bu durum günümüzde, toplumumuzu da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durumu ortaya çıkaran faktörleri üç başlık altında toplayabiliriz

a. Maddi refahın artmasıyla birlikte sahip olma duygusunun çok fazla önem kazanması ve manevi değerlerin arka plana atılması

Günümüzde insanlar giderek daha fazlasını tüketmeye, daha fazla konfor içinde yaşama-ya yönelmektedir. Erich Fromm'a göre, Batı'da, bugünkü modernizmi doğuran endüstriyel süreç, insanların "sahip olma" ve "edinme" duygusunu çok fazla geliştirmiştir. Günümüzde insanın kendisine verdiği değer, sahip olduğu şeylerle doğru orantılıdır; onun için kendisinin ne

²² Selçuk, Mualla, "2000'li Yıllara Girerken İrşad Anlayışımız Üzerine Bazı İlk Düşünceler", II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 23-27 Kasım 1998, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2003, s.171-172

²³ Ok, Üzeyir, "Dini Danışmanlık: Tanımı ve Tarihi", Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri, ed. Nurullah Altaş, Mustafa Köylü, Gündüz Yay, Ankara 2012, s.43

olduğu değil, neye sahip olduğu daha önemli hale gelmiştir. Ancak insanca yaşamın ve mutlu olmanın temel ilkesi “sahip olmak” değil, insanın kendisi olması, yani “olmak”tır. İnsan kendini gerçekleştirilmeye, kendi içsel güçlerini keşfetmeye, insani yönden olgunlaşmaya çalıştıkça yani ‘ol’dukça mutlu bir birey haline gelecektir, sahip olduğu şeylerin sayısı arttıkça değil. Batı insanının manevi bunalımının temelinde bu önemli ayrımın yattığını, insanın kendi varlığını anlamlandırması için âlemin kozmik yapısında kendisine bir yer biçmesi ve maneviyatın göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten psikolog ve psikoterapistlerin sayısı giderek artmaktadır.²⁴

b. Yaratıcı’yı inkâr eden fikri akımların güç kazanmasıyla birlikte ahiret fikrinin etkisinin azalmaya başlaması

20. yüzyıldan itibaren baskın hale gelmeye başlayan materyalizmle birlikte insanlık yeni bir uygarlık arayışına girmiş ancak kendi ahlaki standartlarını belirleyemediği gibi, ahlaki sorumluluğu da oluşturamamıştır. Herhangi bir şeyi kutsallaştırma eğiliminde olan insan, Yaratıcı Tanrı fikrini reddedince, ‘kendisini’ varlığının sebebi olarak görmeye başlamıştır. Böylece kendisine odaklanmaya, bencilleşmeye ve kendini dünyanın merkezi olarak görmeye, isteklerini her şeyin önünde tutmaya başlamış, daha mutsuz, sorumsuz ve acımasız bir yaşam sürmeye başlamıştır. Bu durum insanların daha varlıklı olsalar bile, mutlu ve fedakâr olmamalarına yol açmıştır. Ölümünden sonra yok olacağını düşünen kişi, toplum için konforunu, birikimini feda etmeyi gerekçelendiremeyecek bir anlayışa sahiptir.²⁵

İnsanı zevk peşinde koşan, menfaatleri için çabalayan bir varlık olarak resmeden Freud’un çizgisi, bireyi ve toplumu yalnızlığa itmiştir. Yaşamdan alınacak zevkin çitasını yükseltmiş, tüketimi arttırmıştır. Yaşamın gayesi bencil zevkleri tatmin etmek gibi görülmeye başlanmıştır. Ancak bireyin tek başına kalması, gelecek kaygıları ve sonsuzluk arzusu, onu mutsuz bir varlığa dönüştürmüştür. Freud’un insanı yorumlayışı, -beklenenin aksine- depresyonda artışa neden olmuştur. Neticede, dinin hastalıkların birinci suçlusu olduğuna dair görüşü, yaşantıların onayından geçmemiştir.²⁶ Günümüz toplumlarında din etkisini eskisine oranla kaybetmesine rağmen depresyon ve benzeri ruhsal kökenli hastalıkların sayısında önemli ölçüde bir artış olması bu durumun göstergesidir.

c. Günümüz modern toplumlarının bireyi, organizmasının kaldırabileceğinden fazla aktivite içine itmesi

Bireylerin ruhsal dengelerinin sarsılmasının, sürekli mutsuz ve doyumsuz olmasının sebeplerinden biri de modern toplumlarda insanın aşırı bir etkinlik gösterme, sürekli yarış halinde olma ve aşırı bir gerginlik içinde olma durumudur. İnsan organizmasının günümüz toplumlarının çığırından çıkmış hızına dayanıklı olup olmadığı bilim adamları tarafından araştırılmış ve çoğu, insanın yenilikleri benimseme yeteneğinin sınırlı olduğu sonucuna varmıştır. Hızlı değişikliklere uyum gösterebilse de, bu değişiklikleri gerçekten özümseyebilmesi için, insanın yeni olaylarla geçmiş arasında bir ilişki kurabilmesi, yaşamın denetimini elinde tutabilmesi ve nereden gelip nereye gittiğinin durum değerlendirmesini yapabilmesi gerekir. Oysa çağımız insanının bunu yapabilmesi giderek güçleşmektedir.²⁷ Sürekli birtakım şeyleri elde edip sonra da onla-

²⁴ Fromm, Erich, *Hayatı Sevmek*, Ali Köse(çev.), Arıtan Yayınları, İstanbul 2004, s.6-44

²⁵ Tarhan, Nevzat, *İnanç Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.13-14

²⁶ Tarhan, İnanç Psikolojisi, s.86

²⁷ Geçtan, Engin, *İnsan Olmak*, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s.27

rı tüketebilmek için bir yarış halinde olan modern insanın kendisine, içsel kaynaklarına dönecek ne vakti ne de enerjisi kalmamaktadır. Kendisiyle bağlarını koparmış olan günümüz insanı anlamsızlık, gagesizlik hisleriyle baş etmeye çalışmakta, bu hislerin ortaya çıkardığı ruhsal problemler, çağımızın en önemli problemlerinden biri haline gelmektedir.

Son yıllarda, yukarıda sayılanlar sebebiyle toplumlarda meydana gelen değişimler büyük bir değer kaybına ve “ahlaki çöküntü”nün yaşanmasına sebep olmuştur. İnsanları uzun asırlar boyunca bir arada tutan, insanın hayatına anlam ve amaç katan pek çok değer kaybolmaya yüz tutmuştur. Kendisini ve içinde yaşadığı toplumu ilerletecek ideallerden yoksun kalan bireyler, günübürlük hazlar peşinde koşar hale gelmişlerdir. Bu da bir toplumu bekleyen en büyük tehlikelerden biridir.²⁸ İnsanların tüm bu sıkıntılarla baş edebilmesi ve manevi yönden güçlü olabilmesi için dini rehberlik ve danışmanlığa olan ihtiyaçları kaçınılmazdır.

Dini rehberlik ve danışmanlığın temelleri

a. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı

Belli bir potansiyele sahip olarak doğan insanoğlu bunu açığa çıkarmak, ilerlemek, daha mükemmel ulaşmak isteği içindedir. İnsanın kendini aşma ve aşkın olana ulaşma sürecine kendini gerçekleştirme adı verilebilir. Kendini gerçekleştirme kavramı, Abraham Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında yer almaktadır. Bireyin kendisinde var olan potansiyelleri en üst düzeyde ortaya koyabilmesi olarak da ifade edilen kendini gerçekleştirme kavramı, yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Maslow, insanın en yüksek düzeydeki ihtiyacı olan kendini gerçekleştirme, insanın davranışlarına yön veren ana güdü olarak ele alınmaktadır.²⁹ Kendini gerçekleştirmiş olan insan, evrendeki varlıklar halkasının son ve en mükemmel halkasıdır. Aşkın olana, Allah’a, tabiata ve diğerlerine açıktır. Tüm bu özellikleri sayesinde insan, yeryüzünde Allah’ın halifesi olma özelliğini kazanmıştır.³⁰ Dini-manevi rehberlik insanın kendini gerçekleştirme sürecine destek olmaktır. Çünkü, kendini gerçekleştirmiş bir birey, hem kendisiyle hem çevresiyle hem de Yaratanıyla barışık, doyuma ulaşmış, mutlu bir birey olacaktır. Aksi halde modernitenin kendisini sürüklemiş olduğu yalnızlık ve bencillik hastalığından kurtulamayacak, Jung’un da ifade ettiği gibi, metafizik bir prensip olmadan ne varoluşunu ne de spirtüel ve ahlakî özerkliğini anlamlandıramayacaktır.³¹

b. İnsanın inanma ve varoluşuyla ilgili sorularını cevaplandırma ihtiyacı

En ilkel kavimlerde bile üstün bir varlığa inanma isteği mevcuttur. Din eski toplumlarda en güçlü sosyal kurum olmuştur. Bugünün laik toplumlarında bile, din toplumsal yaşayışta, kişilerarası ilişkilerde ve kişinin ruhsal hayatında önemini ve etkisini korumaya devam etmektedir. Sekülerleşme ile birlikte eskiye oranla gücünü yitirmiş gibi görünse de; din birey için güçlü bir inanç kaynağıdır.³²

²⁸ Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, T.D.V. Yayınları, Ankara 2003, s.162-163

²⁹ Çetinkaya, Bünyamin “Rehberlikte Temel Kavramlar”, Rehberlik, Betül Aydın (Ed.), Pegem A Yayıncılık, İstanbul 2007, s.11

³⁰ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s.198-199

³¹ Jung, Carl Gustav(, *Keşfedilmemiş Benlik*, (çev. Barış İlhan-C. Ener Sılay), İlhan Yay., İstanbul 1999, s.60; Ayten, Ali, *Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, İz Yay., İstanbul 2012, s.79-80

³² Tan-Baloğlu, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, s.88

Kişi din aracılığıyla huzur, güven ve manevi doyum bulabilmektedir. Yüce bir varlığa inanma insanın zayıflık, güçsüzlük, yetersizlik ve belirsizliğe karşı zihinsel sığınağıdır, kişiye ihtiyaçlarının, istek ve arzularının, hayallerinin tatmini yönünde bir güven sağlar. Onun kaygı ve endişelerinin azalmasına yol açar. Bunun sonucu da kişinin kendini güvende hissetmesi, kendisini teselli etmesi, belirsizliği giderme durumunu ortaya çıkaracaktır.³³ Bu da kişinin ruh sağlığı, hayata bağlılığı ve olaylar karşısında dengesini kaybetmemesi açısından önemli bir dayanaktır. Bu sebeple dinin her zaman toplumdaki önemli yerini koruduğunu ve insanların her dönemde hak ya da batıl olsun bir dine yöneldiği görülmektedir.

Erich Fromm'a göre, "yönelecek ve bağlanacak bir amaca sahip olma anlamında dinsel gereksinimi olmayan hiç kimse yoktur." Dinin evrensel oluşu da insandaki bu yönelim ve bağlanma ihtiyacındandır.³⁴ Her insanda inanç duygusu vardır. Ancak bu duygu yönlendirilmeye ve geliştirilmeye muhtaçtır; aksi halde ilkel seviyede kalır. İnsandaki bu inanç duygusunun gelişebilmesi için doğru "dini bilgi" ile rehberlik edilmesi gerekmektedir. Günümüzde pek çok sebeple ruhsal sıkıntı içinde olan bireyler yeni arayışlara yönelmektedir. Genellikle bu arayışlar, dini ve kutsal değerlere yönelik olsa da bir kısmı çeşitli dini görünüm arz eden sapık fikirler ya da inançlar olabilmektedir. Dolayısıyla dini danışmanlık ve rehberlik hizmetleri aracılığıyla sunulacak doğru bilgiler son derece önemli hale gelmektedir.

Şahsiyetin bütününcülerinden biri olarak değerlendirebilecek olan dini bilginin gereğince ve yeterince verilmemesi pek çok sıkıntıya sebep olabilir. İnsan varlığının derinliklerinde yer alan inanç duygusunu bastırma, gizleme, yok etme, başka duygularla yer değiştirme gayreti, bireyin duygusal çatışmalarına zemin hazırlayacaktır. Zira çatışmalar, iç dünyadaki duygusal oluşumların dış dünyada görünen ve birebir uyumlu karşılıklarının bulunmadığı durumlarda ortaya çıkar. Böyle bir durumdan korunmuş olmak dünyaya gelen her can için doğal bir hakır.³⁵

Buradan hareketle, dini rehberlik ve danışmanlığın temellerinden en önemlisinin insanın inanma ve varoluşuyla ilgili sorularını cevaplandırma ihtiyacının en uygun şekilde karşılanması gerekliliği olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu alanda gerekli rehberlik yapılmadığı takdirde insanın yanlış yönlere sürüklenmesinin kolay olması bu alanda yapılacak rehberlik ve danışmanlık çalışmalarını daha da önemli ve gerekli hale getirmektedir.

Dini ihtiyaçların karşılanmasının anayasal güvence altında olması

"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."³⁶ Buna göre sosyal devletin görevlerinden biri de vatandaşlarının manevi yönden huzur içinde yaşamalarını temin edebilmek için gerekli tedbirleri almaktır. Bu bağlamda bireyler, sosyal hayatta karşılaştıkları problemler karşısında manevi yönden bunalıma düştüklerinde ya da yardıma ihtiyaç duyduklarında manevi varlıklarını koruma ve geliştirme adına sosyal devletten bu gibi hizmetleri talep etme hakkına sahiptirler. Bu yönüyle dini rehberlik ve danışmanlık hizmet-

³³ Tarhan, İnanç Psikolojisi, s.228

³⁴ Fromm, Erich, Çağdaş Toplumların Geleceği, (çev. A. Arıtan, K. Ökten), Arıtan Yayınları, İstanbul 2004, s.19

³⁵ Mehmedoğlu, Yurdağül, "Bir Eğitim Sorunu Olarak Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi", Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul 1998, s.125

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası; 1982; m.17

lerini talep etme anayasal bir haktır. Bu hizmetlerin yeterli ölçüde sunulmaması bir anayasal ihlaldir.

Bireyi bir bütün olarak değerlendirmek

İnsan çeşitli gereksinimleri olan biyo-psiko-sosyal bir varlıktır. Hangi disiplin açısından ele alırsak alalım, duygu-düşünce-davranış ve inançlarıyla bir bütün olarak değerlendirmedeğimizde insanı anlayabilmek mümkün olamaz.

Dinin ruh sağlığı açısından en önemli katkısı, ortaya koyduğu değerler ve dünya hayatına ilişkin olarak getirdiği açıklamalar aracılığıyla insan yaşamına kazandırdığı anlamdır. Bireyin kişiliği, tutumları, davranışları; hatta kendini ve dünyayı algılama biçimi hep bu değerlerle biçimlenmektedir. Aynı zamanda insanlar arası ilişkileri sağlıklı bir biçimde düzenleyerek, tarihle ve diğer insanlarla olan bağı aydınlatan din, insanoğlunun kaybetmiş olduğu gerçek kimliğine yeniden kavuşmasına yardımcı olur.³⁷

Dini değerlerin yükselmesi ve dindarlık düzeyinin artması ile yaşamdan memnuniyet, doyumluk, mutluluk ve pozitif duygular arasında olumlu ilişkiler olduğu saptanmıştır. Yine inanç duygusu ve maneviyatın kişinin öfke ve kızgınlığını kontrol edebilmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu, ahlaki davranışları teşvik etmesi ve hayata bir anlam ve amaç yüklemesi sebebiyle bu duygunun stres ve depresyona karşı da koruyucu bir etkisinin olabildiği ortaya konmuştur. Ayrıca dindar insanlarda alkol ve madde kullanımının daha az olduğu, dolayısıyla hem kendilerinin hem de çevrelerinin alkol ve madde gibi tehlikelerden korunmasına yardımcı olduğu tespit edilmiştir.³⁸ Çağdaş psikologların önemli bir kısmı, dini inancın insanlara güdülerini kontrol etmede ve doğruyu yanlıştan ayırt etmede yardım eden bir “moral ağ” (moral net) sağladığına inanmaktadır.³⁹

Din, insanoğlunun en önemli motivasyon kaynaklarından birisi olarak değiştirici ve dönüştürücü etkiye sahiptir. Din ve moral değerler yaşamsal bir güç kaynağı olarak insanı rahatlatmakta, sıkıntılı durumlarda teselli kaynağı olmakta, onun hayatına anlam katmakta ve ahlaki bir yol gösterici olarak insan hayatında önemli bir yer edinmektedir. Dini rehberlik ve danışma ihtiyacı sürekli olsa da belirli kriz dönemlerinde, çeşitli felaketlerde, kayıplarda, çeşitli sağlık problemlerinde ve hayatın inişli çıkışlı dönemlerinde insanın daha fazla ihtiyaç duyabileceği bir alandır. Bu dönemlerde yaşanan sıkıntıların aşılmasında, karşılaşılan yeni durumların anlamlandırılmasında, farklı durumlara uyum sürecinde dini danışmanlıktan yararlanılabilir.

Dinin birleştirici, bütünleştirici, uzlaştırıcı, kaynaşmayı ve dayanışmayı tesis eden bir faktör olarak bireysel ve toplumsal hayattaki rolü ve önemi görmezden gelinmemelidir. Toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanması ve toplumda huzur ve barışın hâkim kılınmasında dini danışmanlık ve rehberlik önemli bir yere sahiptir, bireysel ve toplumsal dokunun güçlenmesine hizmet eder.

Danışanların danışabilecekleri alternatiflerin sayısını çoğaltmak

³⁷ Yaparel, Recep, “Depresyon ve Dini İnançlar İle Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişki”, D.E.Ü.İ.F. Dergisi, 8 (1994), s.24

³⁸ Yapıcı, Asım, Ruh Sağlığı ve Din, Karahan Kitabevi, Adana 2007, s.51

³⁹ Haque, Amber, “Psychology and Religion: Two Approaches to Positive Mental Health”, Intellectual Discourse, 8/1 (2000), s.83

İnsanın karmaşık bir yapıya sahip olması psikolojik danışma hizmetlerinin de o nispette çok yönlü ve çok boyutlu olmasını gerektirmektedir. Genel rehberlik hizmetlerinde danışmanların etkili müdahalelerde bulunabilmeleri için, danışanın kişiliğiyle ilgili temel değişkenler olan aile etkilerine, cinsiyet faktörüne, içinde bulunduğu sosyal şartlara önem verilmesi gerektiği gibi, dini ve manevi inanışlara da dikkat etmek gerekir. İnsanların büyük bir bölümü kendini dindar olarak tanımlamaktadır, yaşamlarında dini değerlere oldukça önem vermekte ve sorunlarına çözüm ararken dini dikkate almaktadırlar.⁴⁰ Bu sebeple psikolojik danışma hizmeti tek bakış açısı ve tek yönlü yaklaşımla yürütülemez.

Günümüzdeki rehberlik anlayışları, genellikle yalnızca akla dayanmakta ve sadece pozitif bilimlere esas almaktadır. Hem teoride hem de uygulamada kalp, ruh, vicdan gibi manevi unsurlar ya patolojik bir durum gibi görülmekte ya da yok sayılmaktadır. Dini ve manevi unsurlar genellikle psikoloji alanının dışında tutulmakta, din ve maneviyat ihmal edilmekte, hatta yok sayılmaktadır. Bu durum, geleneksel danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının, maneviyat yönelimli danışanların gereksinimlerini karşılama bağlamında yetersiz kalmalarına sebep olmaktadır.⁴¹

Günümüz danışmanları din hakkında bir eğitim almamaktadır. Dolayısıyla danışanlarını yönlendirmede de bilgi eksikliği sebebiyle yetersiz kalmaktadırlar. Din görevlilerinin temel psikopatolojik problemlere dair herhangi bir konuda eğitim görmedikleri de bir gerçektir. Dolayısıyla din görevlileri de ehliyetli danışman olmadıkları için bu konudaki sorumluluklar bakımından kendilerini yetersiz görebilmektedirler. Sonuçta, psikoterapistlerdeki yetersizliğe, dini danışmanların yetersizliği eklenince ortaya danışan açısından ciddi bir ikilem çıkmakta ve bu durum, ruh sağlığı bakımından adeta bir tehdit oluşturmaktadır.⁴²

Ruh sağlığı uzmanlarının, bireyin dini ya da manevi değerlerinin, onların kişilik gelişimlerinde ve ruh sağlıklarının korunmasında oynadığı rolü dikkate almaları; dini inancın, kişiliğin ve sosyal yapının iç içe geçtiğini unutmamaları önemlidir. Dolayısıyla manevi alanla ilgili sorunlar çözüme ulaştırılmazsa insanda sıkıntı ve kaygıya; duygu, düşünce ve değerler arasında çatışma yaşamasına sebep olur. Dini danışma ve rehberlik devreye girerse, bu çatışmaya yapıcı ve kalıcı çözümler getirme imkânı doğar. Kişinin psikolojik rahatlamasının sağlanması noktasında rehberlik ve danışma alanlarında din boyutunun ihmal edilmemesi gerekir. Aksi halde kişiliğin önemli bir boyutu yok sayılmış olur ve bu da danışmanın istenen sonuca ulaşmasını engeller.

Dolayısıyla danışmanlar, eklektik bir uygulayıcı olarak çeşitli görüş ve bakış açılarını değerlendirmelidir. Bu durum, insanlara yapılan her tür psikolojik yardımda dinin görmezden gelinmemesi gereken temel unsurlardan biri olmalıdır. Psikologun ya da psikiyatristin kendisi inanmasa da inançlı hastasının hayat görüşüne aşına, ahlâki değerlerine vakıf ve saygılı olması gerekir. Dini rehberlik ve danışmada diğer rehberlik ve danışma alanları arasında yerini almalıdır. Bu durum, danışmanlık hizmetlerinde zenginliğe yol açacaktır.

⁴⁰ Koç, Zihni, “Kültüre Dayalı Psikolojik Danışma Yaklaşımı: Kuramsal Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 11/12(2003), s.11-17

⁴¹ Koç, M., “Türkiye’deki Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında ‘I. Uluslararası Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Kongresi (2016) Üzerine Bibliyometrik Analizler”, s.39

⁴² Genia, Vicky, “Seküler Psikoterapistler ve Dindar Danışanlar: Mesleki Mülâhazalar ve Öneriler”, (çev. Üzeyir Ok), İslami Araştırmalar Dergisi, 12/1 (1999), S.80

Krumboltz'un da belirttiği gibi: "Hiçbir rehabilitasyon süreci dinin manevi desteği olmaksızın başarılı olamaz."⁴³

Hizmet alanları ve günümüzdeki durum

Dini rehberlik ve danışmanlık insanların bireysel ve sosyal hayattaki refahlarını, mutluluklarını arttırmayı amaçlayan faaliyetler bütünü olduğu için dini rehberlik ve danışmanlık alanı; sağlık, manevi-sosyal konular, davranış yönetimi ve duygusal destek gibi pek çok konuyu içine alabilir. Ayrıca İslam dininin toplumsal nitelikli bir din olması; insanın inandığı değerler doğrultusunda yaşama ihtiyacı ve bu değerlerin her alanda uygun şekilde yaşanabilmesi gerekliliği, bu hizmetlerin hastaneden hapishaneye, işyerinden okula, huzurevinden yetiştirme yurtlarına, kadın sığınma evlerinden hayatın her alanına yayılmasını gerektirmektedir. Aile içi şiddeti önlenme, mahkumları yeniden topluma entegre edebilme, hastalık ile başa çıkabilme, yas ve umutsuzlukla başa çıkabilme, bağımlılık ile mücadele gibi pek çok alan hizmete açıktır.

Bugün gerek radyo, televizyon, gazete ve internet aracılığıyla gerekse müftülüklerle ve üniversitelerdeki hocalara bizzat başvurularak informal dini rehberlik hizmetinden faydalanılmaktadır. Müftü, imam ve vaizlerin hatta tüm din görevlilerinin faaliyetleri bir nevi dini rehberlik hizmeti çerçevesinde değerlendirilebilir. Din görevlileri sadece ibadetleri ve dini törenleri yönetmekle kalmaz, cemaatin çeşitli problemleriyle de ilgilenirler.

Halkın rehberlik ve danışmaya yönelik pek çok talebine cevap verebilmek amacıyla çok sayıda il ve ilçede müftülüklerle bağlı olarak Aile İrşat ve Rehberlik Büroları kurulmuştur. Alo fetva hatları da dini rehberlik ve danışma faaliyetleri kapsamında ele alınabilir. Sağlık Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yatan hasta ve yakınlarına moral desteği vermek üzere imzalanan protokole göre 'manevi destek ekipleri' bazı devlet hastanelerinde görev yapmaktadırlar. Ayrıca cezaevlerinde kalan mahkûmlara yönelik manevi rehberlik hizmetleri de bazı cezaevlerinde yürütülmektedir.

2012 yılı itibarıyla bu alanda eleman yetiştirmek amacıyla tezsiz yüksek lisans programları kurulmaya başlamış, 2015 yılı itibarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın seçilmiş bir grup personeline hizmet içi eğitim vermeye başlamasıyla bu meslek grubu uygulama alanına dâhil olmuştur. Pratikte farklı kurumlarda farklı isimler altında dini danışmanlık ve rehberlik hizmetleri devam etmektedir. Ancak bu çalışmalar henüz yeterli düzeyde değildir. Toplumda bu hizmetleri yürütebilecek, dinin tüm insanlığı kucaklayan evrensel anlayışını insanlara başarıyla sunabilen uzman bir gruba ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın hizmet içi eğitimlerle karşılanması gayreti yetersiz kalmaktadır. Dini rehberlik ve danışmanlık alanında yapılan akademik çalışmalar yeterli değildir. Bu alanla ilgili daha fazla çalışma yapılması gereklidir. Dini rehberlik ve danışmanlıkla ilgili eğitim programları hazırlanması ve gerekli yasal düzenlemeler yapılması gereklidir.

Geleneksel din hizmeti ve camiyle sınırlı bir görev anlayışı günümüz dünyasında insanların desteklemede yeterli ve etkili olmamaktadır. İlahiyat formasyonuna sahip olmadan manevi alanda yol gösterilemeyeceği gibi, rehberlik edebilmek için de temel düzeyde de olsa psikoloji ve rehberlik biliminin tanınması gerekmektedir. Bu sebeple Psikoloji ile Din Bilimleri'nin ortak çalışmalar yapması önemlidir. Dolayısıyla dini rehberlik ve danışmanlıkla ilgili çalışmaları eleş-

⁴³Jody L. Sundt, Harry R. Dammer, Francis T. Cullen, "The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation", *Journal of Offender Rehabilitation*, 35/3-4 (2002), s. 77.

tirmek yerine gerek Psikoloji alanındaki uzmanların gerekse Teoloji alanındaki uzmanların, bu alana destek vererek eksik kalan hususların giderilmesi yönünde birlikte çalışmaları daha isabetli olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanın eğitilebilmesi, önündeki imkânları görebilmesi, kendi potansiyelini gerçekleştirebilmesi için yol göstericilere, rehberlere ihtiyacı vardır. Değişen toplumsal şartlar, değer yargıları ve insani ilişkiler günümüzde her alanda rehberlik hizmetlerinin önemini arttırmaktadır.

Dini rehberlik ve danışma, Psikoloji biliminden elde edilen veriler ile İlahi öğretiyi bütünlendirerek bireyleri gerekli konularda bilgilendirmeyi, desteklemeyi, onların sorularına doğru cevaplar sunarak yol göstermeyi hedeflemektedir. Dini rehberlik ve danışma, bireyin kendini tanıması, kendini anlaması, kendini kabul etmesi, kendini gerçekleştirmesi, hayatın anlamını çözebilmesi ve şahsiyet bütünlüğünün sağlanmasında önemli role sahiptir.

Hızla değişen dünyamızda, toplumumuzdaki yeni ihtiyaç ve beklentilere paralel olarak, din hizmetlerinin de yeni imkânlar kullanılarak geliştirilmesi ve hizmetlerin en etkili bir biçimde ihtiyaç olan tüm alanlara yayılması gereklidir.

Ülkemizde şu anda dini danışmanlığın pratik boyutu kısmen uygulanmakla birlikte daha etkili ve verimli hale gelebilmesi ve güncel ihtiyaçlara cevap verebilmesi için teorik boyutuyla ilgili çalışmaların artması önemlidir.

Dini rehberlik ve danışmanlık hem teorik hem de uygulama yönüyle önemli araştırma alanlarından biridir ve gelişmeye açık bir alandır. Dini rehberlik alanıyla ilgili tecrübe ve birikimlerden istifade edilip, temel kaynaklar çerçevesinde altyapısı oluşturularak, alanında uzman kimselerin yetiştirilmesi ve dini rehberlik ve danışma ile ilgili yapılan çalışmaların sistematik hale getirilmesi, bilimsel temellere dayandırılması bu alanın müstakil bir bilim alanı haline gelmesine katkı sağlayacaktır.

Dini rehberlik ve danışma, geniş bir alandan istifade ederek kendi yöntem ve tekniklerini oluşturmak durumundadır. Kendi alanının sınırlarını net bir biçimde belirleyebilmesi ve kendi alanının dışına çıkmaması için bu konuyla ilgili titiz ve ayrıntılı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Dini rehberliğin mahiyetinin, kapsamının, hedeflerinin, yönteminin, sınırlarının ve problem alanlarının ne olması gerektiğiyle ilgili çalışmalar yapılması gereklidir.

KAYNAKLAR

- Akşit, Vehbi “Medyada Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık”, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, C.II,
- Altaş, Nurullah, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, A.Ü.İ.F. Dergisi, 41 (2000),
- Aşıkoğlu, Nevzat, “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008,
- Cebeci, Suat , “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, Değerler Eğitimi Dergisi, 8/19 (2010),
- Çetinkaya, Bünyamin “Rehberlikte Temel Kavramlar”, Rehberlik, Betül Aydın (Ed.), Pegem A Yayıncılık, İstanbul 2007

TİDSAD

- Er, Hamit “Dr. Avni Mahmut ve Türkiye’de Akıl Hastalıkları Eğitimi”, Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi, 10 (2001),
- Fromm, Erich, Çağdaş Toplumların Geleceği, (çev. A. Arıtan, K. Ökten), Arıtan Yayınları, İstanbul 2004,
- Fromm, Erich, Hayatı Sevmek, Ali Köse(çev.), Arıtan Yayınları, İstanbul 2004,
- Geçtan, Engin, İnsan Olmak, Metis Yayınları, İstanbul 2009,
- Genia, Vicky, “Seküler Psikoterapistler ve Dindar Danışanlar: Mesleki Mülahazalar ve Öneriler”, (çev. Üzeyir Ok), İslami Araştırmalar Dergisi, 12/1 (1999),
- Haque, Amber, “Psychology and Religion: Two Approaches to Positive Mental Health”, Intellectual Discourse, 8/1 (2000),
- Hökelekli, Hayati, Din Psikolojisi, T.D.V. Yayınları, Ankara 2003,
- Jody L. Sundt, Harry R. Dammer, Francis T. Cullen, “The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation”, Journal of Offender Rehabilitation, 35/3-4 (2002),
- Jung, Carl Gustav(, Keşfedilmemiş Benlik, (çev. Barış İlhan-C. Ener Sılay), İlhan Yay., İstanbul 1999,
- Kepeçoğlu, Muharrem, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Alkım Yayınevi, Ankara 1999,
- Koç, Mustafa , “Türkiye’deki Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında ‘I. Uluslararası Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Kongresi (2016) Üzerine Bibliyometrik Analizler”, GÜİFD, 4/2 (2016),
- Koç, Zihni, “Kültüre Dayalı Psikolojik Danışma Yaklaşımı: Kuramsal Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 11/12(2003),
- Kuzgun, Yıldız Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008,
- Mehmedoğlu, Yurdagül, “Bir Eğitim Sorunu Olarak Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi”, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul 1998,
- Ok, Üzeyir, “Dini Danışmanlık: Tanımı ve Tarihi”, Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri, ed. Nurullah Altaş, Mustafa Köylü, Gündüz Yay, Ankara 2012,
- Özen, Yener “Tanrı-Sen ve Ben Üçümüzün Yolu- Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliliği Üzerine”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10/2 (2010),
- Önkal, Ahmet, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam-Cemaat İlişkileri” I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, C.II,
- Özgüven, İbrahim Ethem, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Pdrem Yayınları, Ankara 2007,
- Selçuk, Mualla, “2000’li Yıllara Girerken İrşad Anlayışımız Üzerine Bazı İlk Düşünceler”, II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 23-27 Kasım 1998, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2003,
- Şahin, Cengiz, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2015,

Tan, Hasan - Baloğlu, Mustafa, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006,

Tarhan, Nevzat, İnanç Psikolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul 2010,

Yaparel, Recep, “Depresyon ve Dini İnançlar İle Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişki”, D.E.Ü.İ.F. Dergisi, 8 (1994),

Yapıcı, Asım, Ruh Sağlığı ve Din, Karahan Kitabevi, Adana 2007